

الله الرحمن الرحيم

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان پایان نامه:

بررسی معارضات زبانی اهل کتاب (یهود و نصاری) با پیامبر ﷺ و پاسخ‌های قرآن با

تأکید بر تفسیر المیزان

نام دانشجو:

رقیه مددی

استاد راهنما:

دکتر نصرت نیل‌ساز

استاد مشاور:

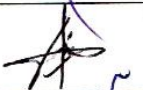
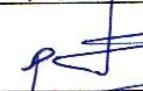

دکتر نهله غروی نائینی

زمستان ۱۳۹۲

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم رقیه مددی

تحت عنوان: بررسی معارضات زبانی اهل کتاب با پیامبر(ص) و پاسخ‌های قرآن با تأکید بر تفسیرالمیزان
را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد تأیید می‌کنند.

ردیف	اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱	استاد راهنما	دکتر نصرت نیل‌ساز	استادیار	
۲	استاد مشاور	دکتر نهله غروی نائینی	استاد	
۳	استاد ناظر (داخلی)	دکتر کاووس روحی برندق	استادیار	
۴	استاد ناظر (خارجی)	دکتر عبدالهادی فقهی زاده	دانشیار	
۵	نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر نهله غروی نائینی	استاد	

آیین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسان‌ها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آن‌ها متعلق به دانشگاه می‌باشد ولی حق معنوی پدیدآورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می‌باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه / رساله نیز منتشر می‌شود باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثر هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده‌ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده‌ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و بر اساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته‌ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب رقیه مددی دانشجوی رشته علوم قرآن و حدیث ورودی سال تحصیلی ۹۱-۹۰ مقطع کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آیین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هرگونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هرگونه اعتراض را از خود سلب نمودم.»

نام و نام خانوادگی: رقیه مددی بی عرق

۹۲، ۳/۱۷

تاریخ و امضا:

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

- نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:
- ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.
- ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:
- «کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته علوم قرآنی و حدیث است که در سال ۱۳۹۲ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/دکتر نصرت نیل ساز، مشاوره سرکار خانم/نهمه غروی نائینی آن دفاع شده است.»
- ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.
- ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده رایبه عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.
- ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.
- ماده ۶: اینجانب رقیه مددی دانشجوی رشته علوم قرآن و حدیث مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: رقیه مددی

تاریخ و امضا: ۹۲، ۳، ۱۷

تقدیم به

* به پیشگاه مقدس مظلوم ترین پیامبر، حضرت محمد مصطفی ﷺ

* به روح پاک پدرم که عالمانه به من آموخت تا چگونه در عرصه زندگی، ایستادگی را تجربه نمایم.

* به مادرم، دریای بی کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج بود و وجودش برایم همه مهر.

تشکر و قدردانی

پس از حمد و ثنای الهی و درود بی پایان به پیشگاه اهل بیت علیهم السلام بر خود لازم می دانم از تمامی عزیزانی که بنده را در انجام پژوهش حاضر مدد رساندند تقدیر و تشکر نمایم:

از استاد راهنمای عزیزم، خانم دکتر نیل‌ساز که ساعت‌های بی‌شمار از وقت پر ارزش خود را صرف راهنمایی‌های سودمند و ارشادات عالمانه برای شکل‌گیری این پایان نامه کردند و دقت نظر ایشان در سراسر پایان نامه یاریگر بنده بوده و پژوهش حاضر مرهون راهنمایی‌های ایشان است.

از استاد با فضیلت خانم دکتر غروی نائینی که مشاوره این پایان نامه را متقبل شدند و در طول دوره به ویژه در انجام این تحقیق از خلق حُسن و نکته‌سنجی‌های ایشان بهره برده‌ام.

از استادان محترم آقای دکتر روحی و آقای دکتر فقهی‌زاده که داوری این پایان نامه را بر عهده داشتند.

از تمامی اساتیدی که توفیق شاگردیشان را در دانشگاه تربیت مدرس داشتم تشکر می‌نمایم.

از مادر پر تلاش، دلسوز و مهربانم که برای همیشه شرمنده و دست بوسشان هستم چه هر چه به آن رسیده‌ام در سایه زحمات و دعا‌های ایشان بوده است.

و به پاس قدردانی از همسرم، که حسن تعهد و مسؤلیت را در زندگی مشترکمان تالابویی خدایی بخشیده و با همدلی و قلبی آکنده از عشق و معرفت، اسوه صبر و تحمل بوده، خستگی‌ها را به جان خرید و ناملایمات را با تمام وجود از من دور کرد تا اکنون توانست طعم خوش پیروزی را به من بخشاند.

چکیده

معارضات زبانی یهود و نصاری به گونه‌ای که در قرآن به تصویر کشیده شده است حاکی از نحوه برخورد پیروان ادیان قدیمی با اسلام است که وجود دین آسمانی جدید را بر نمی‌تافتند و آن را معرض انواع هجمه‌های خود قرار داده و به گونه‌های مختلف آن را به چالش کشیده بودند. قرآن کریم به تمامی این معارضات پاسخ‌های قاطعی داده و ادعای آنان را با دلایل منطقی بی‌پایه و بی‌اساس دانسته است. در این پایان نامه با روش کتابخانه‌ای در گردآوری مطالب، شیوه اسنادی در نقل دیدگاه‌ها و روش توصیفی - تحلیلی در بررسی داده‌ها، معارضات زبانی یهود و نصاری و پاسخ‌های قرآن بدان‌ها تبیین و با بهره‌گیری از تفاسیر مهم و تأکید ویژه بر تفسیرالمیزان مورد تدقیق قرار گرفته است. تأمل در آیات قرآن نشان می‌دهد که برخی از معارضات میان یهود و نصاری مشترک و برخی خاص یکی از آن دو گروه است. مهم‌ترین معارضه‌های مشترک یهود و نصاری در رابطه با حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام، ادعای فرزند و دوست خدا بودن و پندار برتری بر دیگران می‌باشد تا آنجا که ورود به بهشت و هدایت‌یابی را منوط به درآمدن به کیش یهودیت و مسیحیت می‌دانستند. مهم‌ترین معارضه‌های خاص یهود در رابطه با تغییر قبله، محدود بودن عذاب جهنم برای یهود، فقر خداوند و بسته بودن دست خداوند، و معارضه‌های خاص نصاری در رابطه با الوهیت حضرت مسیح و تثلیث است. قرآن کریم علاوه بر واهی و باطل شمردن ادعاهای آنان درباره حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام، ملاک احتجاج را عالم بودن و منشأ آن را در علم و وحی الهی و برهان عقلی هماهنگ با وحی دانسته است. هم‌چنین شرط ورود به بهشت، هدایت یابی و سعادت را در ایمان و عمل صالح قرار داده است. افزون بر این، ضمن فرمان به جدال احسن بر توحید و نفی فرزند از خدا، نهی از غلو در دین و افتراء بر خدا و پندارگرایی تأکید کرده است. براساس نتایج حاصل از این پژوهش بیشتر معارضات یهودیان از ویژگی‌های قومی آنان نشأت گرفته و معارضات خاص مسیحیان بیشتر متأثر از باورهای آنان بوده است. هم‌چنین کمیّت و کیفیت معارضات و شبهات خاص یهودیان در قرآن در قیاس با معارضات نصاری، نشان دهنده سرسختی و شدت عناد یهودیان در برابر دین اسلام بوده است.

واژه‌های کلیدی: قرآن کریم، معارضات زبانی، یهود، نصاری، تفسیر المیزان، علامه طباطبائی.

فهرست مطالب

۱	فصل اول:
۲	۱-۱ کلیات
۲	۱-۱-۱-۱ مقدمه
۳	۱-۱-۱-۲ بیان مسأله
۵	۱-۱-۱-۳ اهداف تحقیق
۵	۱-۱-۱-۴ سوالات تحقیق
۵	۱-۱-۱-۵ فرضیه‌ها
۶	۱-۱-۱-۶ پیشینه تحقیق
۹	۱-۱-۱-۷ ضرورت تحقیق
۹	۱-۱-۱-۸ جنبه جدید بودن و نوآوری
۹	۱-۱-۱-۹ روش ساماندهی تحقیق
۱۱	۲-۱ مفهوم شناسی
۱۱	۱-۲-۱ معارضات زبانی
۱۲	۲-۲-۱ اهل کتاب
۱۷	۲-۲-۱-۱ یهود
۱۹	۲-۲-۱-۱-۱-۱ نسب یهود
۱۹	۲-۱-۲-۲-۱ کاربرد یهود در قرآن
۲۱	۲-۲-۲-۱ نصاری
۲۲	۲-۲-۲-۱-۱ کاربرد نصاری در قرآن
۲۵	فصل دوم:
۲۶	۱-۲ دلایل هجرت یهودیان به جزیره العرب
۲۸	۱-۱-۲ عامل اعتقادی و دینی
۳۱	۲-۱-۲ عامل اقتصادی
۳۲	۳-۱-۲ عامل نظامی
۳۲	۱-۳-۱-۲ جنگ یهودیان با عمالیق
۳۴	۲-۳-۱-۲ جنگ بخت النصر با یهودیان
۳۵	۳-۳-۱-۲ جنگ‌های با رومیان
۳۷	۲-۲ ویژگی‌های یهود
۳۹	۱-۲-۲ نخوت و نژادپرستی
۴۴	۲-۲-۲ پیمان شکنی
۴۶	۳-۲-۲ بهانه جویی
۴۸	۴-۲-۲ استکبار و نافرمانی
۵۱	۵-۲-۲ حسادت
۵۳	۳-۲ علل انتشار مسیحیت در جزیره العرب
۵۴	۱-۳-۲ شکنجه شدن مسیحیان توسط یهودیان
۵۵	۲-۳-۲ تجارت شراب
۵۶	۳-۳-۲ تجارت بردگان

۵۶ ۲-۳-۴- علم و طبّ
۵۸ ۲-۴- حضور نصاری در مکه و مدینه
۵۹ ۲-۴-۱- نصاری در مکه
۶۰ ۲-۴-۲- نصاری در مدینه
۶۲ ۲-۵- ویژگی‌های نصاری
۶۲ ۲-۵-۱- رؤف بودن
۶۴ ۲-۵-۲- غلّ و در دین
۶۴ ۲-۵-۳- پیمان شکنی
۶۶ فصل سوم:
۶۶ بررسی معارضه‌های مشترک یهود و نصاری در قرآن و پاسخ‌های قرآن
۶۷ در آمد
۶۸ ۳-۱- مجادله و محاجّه یهود و نصاری درباره حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small> و برخی از احفاد او
۶۸ ۳-۱-۱- تقریر شبهه
۶۹ ۳-۱-۲- پاسخ‌های قرآن کریم
۷۰ ۳-۱-۲-۱- ستمکار بودن کتمان کننده شهادت خداوند
۷۲ ۳-۱-۲-۲- بی ثمر بودن بحث درباره حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small> و بازخواست شدن احتمالی از این بابت
۷۳ ۳-۱-۲-۳- به وجود آمدن دین یهود و مسیح بعد از حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small> ، دلیلی بر بی مورد بودن مجادله
۷۵ ۳-۱-۲-۴- توصیه به عدم محاجّه درباره حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small> ، به جهت نداشتن علم و آگاهی
۷۷ ۳-۱-۲-۵- تسلیم شدگان در برابر خدا و رسول او، مقرّبین به حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small>
۷۸ ۳-۲- تقاضای نزول کتاب آسمانی
۷۸ ۳-۲-۱- تقریر شبهه
۸۰ ۳-۲-۲- پاسخ‌های قرآن کریم
۸۱ ۳-۲-۲-۱- تقاضای ادعایی بزرگتر از نزول کتاب آسمانی از حضرت موسی <small>علیه السلام</small>
۸۳ ۳-۲-۲-۲- گواهی خداوند و ملائکه بر حقانیت نزول قرآن بر پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>
۸۴ ۳-۲-۲-۳- نزول کتاب آسمانی بنابه حکمت و اذن الهی
۸۵ ۳-۳- یهودی یا نصرانی بودن، شرط ورود به بهشت
۸۵ ۳-۳-۱- تقریر شبهه
۸۶ ۳-۳-۲- پاسخ‌های قرآن
۸۶ ۳-۳-۲-۱- ادعای بدون برهان و آرزوی واهی اهل کتاب
۸۷ ۳-۳-۲-۲- داشتن ایمان همراه با اعمال صالح، شرط ورود شدن به بهشت
۸۸ ۳-۳-۲-۳- تکفیر یهود و نصاری نسبت به یکدیگر
۸۹ ۳-۴- یهودی یا نصرانی بودن، شرط هدایت یابی
۸۹ ۳-۴-۱- تقریر شبهه
۹۰ ۳-۴-۲- پاسخ‌های قرآن
۹۱ ۳-۴-۲-۱- مشرک نبودن شرط هدایت یابی است
۹۳ ۳-۴-۲-۲- ایمان مسلمانان به خدا و همه پیامبران
۹۵ ۳-۴-۲-۳- هدایت یابی یهود و نصاری به شرط ایمان آوردن به قرآن کریم
۹۷ ۳-۴-۲-۴- صبغه الهی دیانت حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small>
۹۸ ۳-۵- محاجّه یهود و نصاری با مسلمانان در مورد برتری دین خودشان
۹۸ ۳-۵-۱- تقریر شبهه
۱۰۰ ۳-۵-۲- پاسخ‌های قرآن
۱۰۰ ۳-۵-۲-۱- نسبت واحد خداوند با همه بندگان
۱۰۰ ۳-۵-۲-۲- سعادت هرکس در گرو اعمال خودش

- ۱۰۱ ۳-۲-۵-۲- اخلاص مسلمانان نسبت به خداوند و شریک قرار ندادن برای او.
- ۱۰۳ ۳-۶-۱- ادعای فرزند و دوست خدا بودن یهود و نصاری
- ۱۰۳ ۳-۶-۱- تقریر شبهه
- ۱۰۵ ۳-۶-۲- پاسخ های قرآن
- ۱۰۵ ۳-۶-۱- صحیح بودن ادعای اهل کتاب به شرط عدم نزول عذاب الهی بر آنان
- ۱۰۹ ۳-۶-۲- آرزوی مرگ کردن
- ۱۱۱ ۳-۷-۱- ادعای فرزند داشتن خداوند
- ۱۱۱ ۳-۷-۱- تقریر شبهه
- ۱۱۵ ۳-۷-۲- پاسخ های قرآن کریم
- ۱۱۵ ۳-۷-۱- تقلید کورکورانه از پیشینیان
- ۱۱۹ ۳-۷-۲- منزه بودن خداوند از نیاز، جسمیت و تجزی
- ۱۲۲ ۳-۷-۲- منزه بودن خداوند از داشتن فرزند به جهت تعلق همه چیز به او
- ۱۲۵ ۳-۸-۱- مشتبه شدن امر بر یهود و نصاری در مورد کشته شدن و به صلیب کشیده شدن حضرت عیسی علیه السلام
- ۱۲۵ ۳-۸-۱- تقریر شبهه
- ۱۲۵ ۳-۸-۲- پاسخ های قرآن
- ۱۲۵ ۳-۸-۱- مسأله تصلیب عدم مطابق با واقعیت
- ۱۲۹ ۳-۸-۲- کشته شدن حضرت مسیح، تصلیب کشیده نشدن حضرت مسیح
- فصل چهارم: ۱۳۴**
- ۱۳۴ معارضه های خاص یهود و نصاری
- ۱۳۵ درآمد
- ۱۳۵ ۴-۱- معارضه های خاص یهودیان
- ۱۳۵ ۴-۱-۱- تغییر قبله
- ۱۳۶ ۴-۱-۱-۱- معارضه یهود قبل از تغییر قبله
- ۱۳۶ ۴-۱-۱-۱- تقریر شبهه
- ۱۳۷ ۴-۱-۱-۱-۲- پاسخ های قرآن
- ۱۳۷ ۴-۱-۱-۱-۱- آگاهی اهل کتاب از حق بودن تغییر قبله
- ۱۳۸ ۴-۱-۱-۱-۲- پیروی اهل کتاب از هوی و هوس
- ۱۳۹ ۴-۱-۱-۱-۳- شناخت اهل یهود از رسول خدا صلی الله علیه و آله همچون شناخت فرزندان شان
- ۱۴۰ ۴-۱-۱-۱-۴- قراردادی و اعتباری بودن امر قبله
- ۱۴۰ ۴-۱-۱-۱-۵- اتمام حجت یهودیان
- ۱۴۲ ۴-۱-۱-۲- اعتراض های یهود بعد از تغییر قبله
- ۱۴۲ ۴-۱-۱-۱-۴- محال دانستن تغییر قبله از طرف خدا به دلیل عدم اعتقاد به نسخ
- ۱۴۲ ۴-۱-۱-۱-۴- تقریر شبهه
- ۱۴۳ ۴-۱-۱-۲-۱- پاسخ های قرآن
- ۱۴۳ ۴-۱-۱-۲-۱- عدم شرافت جهات در نزد خداوند
- ۱۴۴ ۴-۱-۱-۲-۱-۲- میانه روی در امت اسلام
- ۱۴۵ ۴-۱-۱-۲-۱-۳- کعبه، نخستین خانه عبادت خلق خدا
- ۱۴۵ ۴-۱-۱-۲-۱-۴- ایمان آوردن به هنگام بامدادان، کفرورزی در پایان روز و فاش نکردن راز تغییر قبله
- ۱۴۶ ۴-۱-۱-۲-۱-۴- تقریر شبهه
- ۱۵۰ ۴-۱-۲- انکار حلیت طعام قبل از تورات، به دلیل عدم اعتقاد به نسخ
- ۱۵۱ ۴-۱-۲-۱- تقریر شبهه
- ۱۵۱ ۴-۱-۲-۱- پاسخ های قرآن
- ۱۵۱ ۴-۱-۲-۱- گواهی تورات به این که همه طعامها قبل از تورات حلال بوده
- ۱۵۲ ۴-۱-۲-۲- تویخ یهود به دلیل کافر شدن به پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۱۵۲ ۴-۱-۳- باز داشتن مؤمنان از راه خدا و القای شبهه به آنان (تفرقه افکنی)

۱۵۳ ۱-۳-۱-۴-تقریر شبیهه
۱۵۳ ۲-۳-۱-۴-پاسخ های قرآن
۱۵۴ ۱-۲-۳-۱-۴-توییح یهود به دلیل بازداشتن مسلمانان از راه خدا
۱۵۴ ۲-۲-۳-۱-۴-هشدار به مؤمنان از جهت کافر نشدن با تحریک یهودیان
۱۵۵ ۴-۱-۴-شبیهه افکنی در عقاید مسلمانان
۱۵۵ ۱-۴-۱-۴-تقریر شبیهه
۱۵۶ ۲-۴-۱-۴-پاسخ قرآنی(گمراه کردن خودشان)
۱۵۷ ۵-۱-۴-ادعای یهود مبنی بر محدود بودن عذاب جهنّم بر آنان
۱۵۷ ۱-۵-۱-۴-تقریر شبیهه
۱۵۸ ۲-۵-۱-۴-پاسخ های قرآن
۱۵۸ ۱-۲-۵-۱-۴-نداشتن عهد و پیمان با خدا
۱۵۹ ۲-۲-۵-۱-۴-ایمان و عمل صالح، ملاک ورود به بهشت
۱۶۰ ۳-۲-۵-۱-۴-آرزوی مرگ، نشان صدق ادعا
۱۶۱ ۴-۲-۵-۱-۴-غرور بی‌پایه و بی‌اساس قوم یهود در ادعایشان
۱۶۱ ۵-۲-۵-۱-۴-رابطه پاداش و کیفر با عمل انسان
۱۶۲ ۶-۱-۴-دشمنی یهود با حضرت جبرئیل، بهانه ای برای ایمان نیاوردن به دین اسلام
۱۶۲ ۱-۶-۱-۴-تقریر شبیهه
۱۶۳ ۲-۶-۱-۴-پاسخ های قرآن
۱۶۳ ۱-۲-۶-۱-۴-نزول جبرئیل به اذن خدا و ویژگی های قرآن
۱۶۴ ۲-۲-۶-۱-۴-جبرئیل بندهمکرم خداوند
۱۶۴ ۷-۱-۴-قائل نشدن حرمت برای حقوق غیر یهود
۱۶۵ ۱-۷-۱-۴-تقریر شبیهه
۱۶۵ ۲-۷-۱-۴-پاسخ های قرآن
۱۶۵ ۱-۲-۷-۱-۴-افتراء بستن به خداوند
۱۶۶ ۲-۲-۷-۱-۴-وفای به عهد و تقوا، شرط تقرب به درگاه الهی
۱۶۷ ۳-۲-۷-۱-۴-قهر الهی نسبت به پیمان شکنان
۱۶۷ ۸-۱-۴-دروغ بستن به خداوند
۱۶۷ ۱-۸-۱-۴-تقریر شبیهه
۱۶۸ ۲-۸-۱-۴-ابطال سخن یهود توسط قرآن
۱۶۸ ۹-۱-۴-ادعای غنی بودن یهود و فقر خداوند
۱۶۸ ۱-۹-۱-۴-تقریر شبیهه
۱۷۰ ۲-۹-۱-۴-پاسخ های قرآن
۱۷۱ ۱-۲-۹-۱-۴-ثبوت ادعای یهود در نامه اعمال شان
۱۷۱ ۲-۲-۹-۱-۴-وعدۀ چشیدن عذاب سوزان به جهت اعمال
۱۷۱ ۱۰-۱-۴-ادعای بسته بودن دست خدا
۱۷۲ ۱-۱۰-۱-۴-تقریر شبیهه
۱۷۳ ۲-۱۰-۱-۴-ضلالت یهود و اشاره به نامتناهی بودن قدرت خداوند
۱۷۵ ۱۱-۱-۴-مجادله در نزول وحی بر انبیاء
۱۷۶ ۱-۱۱-۱-۴-تقریر شبیهه
۱۷۹ ۲-۱۱-۱-۴-پاسخ های قرآن
۱۷۹ ۱-۲-۱۱-۱-۴-خداوند نازل کننده همه چیزه
۱۸۰ ۲-۲-۱۱-۱-۴-نزول تورات، دلیلی بر قدرت خداوند برای انزال قرآن
۱۸۱ ۲-۴-معارضه های خاص نصاری
۱۸۲ ۱-۲-۴-شرک و بشر پرستی
۱۸۳ ۱-۱-۲-۴-ادعای تثلیث
۱۸۳ ۱-۱-۱-۲-۴-تقریر شبیهه
۱۸۵ ۲-۱-۱-۲-۴-پاسخ های قرآن
۱۸۵ ۱-۲-۱-۱-۲-۴-نهی از غلو و اعتقاد تثلیث

۱۸۸ ۲-۲-۱-۱-۲-۴- استکبار نوزیدن حضرت مسیح از بندگی خداوند
۱۸۹ ۳-۲-۱-۱-۲-۴- راه نجات، ایمان و عمل صالح
۱۸۹ ۴-۲-۱-۱-۲-۴- عذاب الهی، پیامد شرک
۱۹۰ ۲-۱-۲-۴- الوهیت حضرت مسیح
۱۹۱ ۱-۲-۱-۲-۴- تقریر شبهه
۱۹۱ ۲-۲-۱-۲-۴- پاسخ‌های قرآن
۱۹۲ ۱-۲-۱-۲-۴- کیفیت خلقت حضرت عیسی <small>علیه السلام</small> همانند خلقت حضرت آدم <small>علیه السلام</small>
۱۹۳ ۲-۲-۲-۱-۲-۴- دعوت به مباحله
۱۹۸ ۳-۲-۲-۱-۲-۴- غیر ممکن بودن دعوت به پرستش غیر خدا توسط پیامبران الهی
۱۹۸ ۴-۲-۲-۱-۲-۴- کافر بودن قائلین به الوهیت حضرت عیسی <small>علیه السلام</small>
۱۹۹ ۵-۲-۲-۱-۲-۴- عدم تفاوت مسیح با سایر فرستادگان خداوند
۲۰۰ ۶-۲-۲-۱-۲-۴- مراجعه کردن به عقل و وجدان در راه بطلان شرک
۲۰۰ ۷-۲-۲-۱-۲-۴- نهی شدن نصاری از غلو در دین شان
۲۰۱ ۸-۲-۲-۱-۲-۴- مورد لعن قرار گرفتن گروهی از اهل کتاب توسط پیامبران خود به جهت کفرشان
۲۰۱ ۹-۲-۲-۱-۲-۴- بیزاری حضرت عیسی <small>علیه السلام</small> از شرک پیروانش در روز قیامت
۲۰۲ ۱۰-۲-۲-۱-۲-۴- اختیار خداوند برای عفو و عذاب
۲۰۳ ۲-۲-۴- رهبانیت
۲۰۳ ۱-۲-۲-۴- تقریر شبهه
۲۰۴ ۲-۲-۲-۴- پاسخ‌های قرآن
۲۰۴ ۱-۲-۲-۴- رهبانیت بدعتی مسیحی به دلیل خوشنودی خداوند
۲۰۶ فصل پنجم
۲۰۶ نتیجه‌گیری و پیشنهادها
۲۰۷ نتیجه‌گیری
۲۱۰ پیشنهادها
۲۱۱ فهرست منابع و مآخذ

فصل اوّل: كلیّات و مفاهیم

۱-۱-۱ کلیات

۱-۱-۱-۱ مقدمه

ادیان یهود و مسیحیت از ادیان ابراهیمی و نزدیک‌ترین دین‌ها به اسلام هستند. اعتقادات، اخلاق و احکام تحریف نشده این دو دین نیز صورت غیرمتکامل اسلام است. به طور قطع، آنجا که قرآن یهود را شدیدترین دشمن مؤمنان دانسته و آن‌ها را از دوستی با یهود و نصاری بر حذر داشته، مراد یهودیت و مسیحیت تحریف‌شده و آلوده به شرک است.^۱ اسلام و قرآن کریم به همان میزانی که با پیروان موسی کلیم‌الله و حضرت عیسی روح‌الله، احساس قرابت می‌نماید، از یهودیت منادی نژادپرستی و دنیا دوستی و مسیحیت پولسی و آلوده به شرک و تثلیث فاصله گرفته است. در عین حال، از همان آغاز پیدایش دین اسلام، شاهد موضع‌گیری‌های خاصی در مقابل دین جدید از سوی اهل-کتاب هستیم که منجر به روشن شدن چهره واقعی و مختصات واقعی دین آنان و هم‌چنین ایجاد فاصله بیشتر بین دین‌های یهود و نصاری از یک سو و دین اسلام از سوی دیگر شده است.

این پژوهش به دنبال دستیابی به این هدف است که معارضات زبانی اهل کتاب را در قرآن شناسایی و حوزه‌های مختلف آن را بازبایی و پاسخ‌های قرآن بدانها را با تأکید بر تفسیر المیزان تبیین کند. لازم به ذکر است که در میان برخی تفاسیر روایی مانند جامع‌البیان، الدر المنثور، تفسیر القرآن العظیم در تحلیل معارضه‌ها به خاطر داشتن سبب نزول آیات، استفاده شده است. می‌توان گفت اگر آیات قرآنی به درستی تبیین شوند، موثق‌ترین نسخه تاریخی برای ویژگی‌های یهود و نصاری و چگونگی حضورشان در مکه و مدینه می‌باشد.

از آن‌جا که توضیح و بررسی این مسأله مستلزم غور و بررسی در جنبه‌های مختلف معارضاتی اهل کتاب با دین اسلام می‌باشد از همین رو برای فهم بهتر مطلب، این پایان نامه را به چند فصل مجزا تقسیم کرده‌ایم.

۱. قرآن مجید در آیه ۶۲ سوره بقره گفته است یهود و نصاری، در صورتی که موحد و مؤمن به یگانگی خداوند و معتقد به معاد و اهل عمل صالح باشند، نزد خداوند مأجور و به دور از حزن و خوف خواهند بود؛ ولی در آیه ۸۲ سوره مائده، یهود را شدیدترین دشمن مؤمنان و نصاری را نزدیک‌ترین دوست مؤمنان قلمداد نموده است و نهایتاً در آیه ۵۱ سوره مائده، در بخشنامه‌ای، مسلمانان را ملزم می‌نماید که یهود و نصاری را دوست صمیمی خودشان نگیرند.

فصل نخست پایان نامه تحت عنوان « کلیات و مفاهیم » نام‌گذاری شده است. در این فصل علاوه بر پرداختن به چهارچوب نظری پایان نامه، معنای لغوی برخی اصطلاحات و واژگان شرح داده شده است. فصل دوم با عنوان «مهاجرت یهود و نصاری به جزیره‌العرب» به توصیف ویژگی‌های قومی و دینی خاص یهود و نصاری و بررسی دلایل و چگونگی مهاجرت یهود و نصاری به شبه جزیره عرب اختصاص دارد. هم‌چنین، کوشش شده است تا با تحلیل علمی و تبیین خاستگاه نزول آیات، تفسیری روشن از این آیات ارائه داده شود؛ پیداست چنین رویکردی نیازمند مراجعه به کتاب‌های تاریخی و شناخت اهل کتاب در مکه و مدینه و دلایل کوچ اهل کتاب به جزیره‌العرب است. در فصل‌های سوم و چهارم که فصول اصلی پایان نامه به شمار می‌روند، به بررسی معارضه‌های مشترک یهود و نصاری و هم‌چنین معارضه‌های خاص یهود و نصاری در قرآن پرداخته شده است. بررسی این فصل‌ها با کاوش در پاسخ قرآنی همراه بوده است.

بدین ترتیب، بخش حائز اهمیتی از آیات قرآنی که به بررسی معارضات زبانی اهل کتاب با پیامبر ﷺ و پاسخ-های قرآن به این امر اختصاص یافته، در اینجا مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی آیات قرآنی حاکی از این مسأله است که معارضه زبانی مخالفان با رسول اکرم ﷺ با وجود برخی نقاط مشترک، پیوسته شکل ثابتی نداشته است. در زمان پیامبر اکرم ﷺ، دشمنان اسلام، خصوصاً اهل کتاب از روش‌های خاصی برای رویارویی با آن حضرت بهره جستند و امروزه هم جهان اسلام با مشکلاتی شبیه به این روبروست. دستیابی به روش‌های صحیح در برخورد با این حملات پی‌درپی، نیازمند راهکارهای دقیق و مناسب است که با توجه به روش رویارویی قرآن با ادعاهای اهل-کتاب خصوصاً یهودیان این امر حاصل می‌گردد.

۱-۲-۱- بیان مسأله

معارضه زبانی شامل هر اقدامی است که با استفاده از ابزار زبان و در قالب شکل نوشتاری و یا به صورت شفاهی به منظور تأثیرگذاری بر روحیه و رفتار یک فرد یا گروه با هدف مشخص صورت پذیرد.

جلوه‌های مختلف تقابل اهل باطل با پیامبران الهی از جمله نبی اکرم ﷺ در آیات متعدد قرآن نمایان است. بخش چشم‌گیری از این آیات به معارضات زبانی اهل کتاب با پیامبر ﷺ و پاسخ‌های قرآن بدان اختصاص دارد. بررسی این

معارضات در عرصه‌ی پر مخاطره‌ی امروز که گروه‌های مختلف به شبهه‌پراکنی‌های گوناگون علیه قرآن و پیامبر ﷺ پرداخته‌اند، بسیار حائز اهمیت است.

بررسی آیات قرآن نشان می‌دهد که معارضه‌ی زبانی مخالفان با نبی اکرم ﷺ با وجود برخی نقاط مشترک پیوسته شکل ثابتی نداشته است؛ بلکه به مقتضای زمان و مکان، عمل کرد مخالفان تغییر می‌کرد.

در زمان پیامبر اسلام دشمنان پیامبر اکرم ﷺ، خصوصاً اهل کتاب از روش‌های خاصی برای رویارویی با حضرت بهره‌جسته‌اند و امروزه هم جهان اسلام با موج بزرگی از شبهاتی که اغیار به ویژه یهودیان ایجاد می‌کنند روبروست. دستیابی به روش‌های صحیح در برخورد با این حملات پی در پی، نیازمند راه‌کارهای دقیق و مناسب است که با توجه به روش رویارویی قرآن با ادعاهای اهل کتاب خصوصاً یهودیان این امر حاصل می‌گردد. قرآن کریم خطر شبهه‌پراکنی توسط یهودیان، نصاری و دیگران را گوشزد کرده است و چگونگی روش‌های برخورد با آن و هم‌چنین رویارویی با فتنه‌های دشمنان دین اسلام را آموزش داده است. مسلمانان جهان باید از این موارد راهکارهایی را برای مقابله با فتنه‌های دشمنان اسلام بیاموزند.

امروزه بستر مبارزه‌ی زبانی به گستره‌ای بی‌اتنها تبدیل شده و پیشرفت در زمینه‌های مختلف تکنولوژی و ارتباطات، تعریفی جامع از تقابل زبانی را دشوار ساخته است. اما باید توجه داشت که اگرچه دامنه‌ی نفوذ تقابل‌های زبانی به دلیل پیشرفت‌های وسایل ارتباطی بسیار گسترده شده است اما این امر به هیچ‌وجه پدیده‌ای نوظهور نیست و همواره افراد و گروه‌های مختلف از این ابزار برای تقابل و رویارویی استفاده کرده‌اند و تنها شیوه‌های انتشار آن تغییر کرده است.

این پژوهش به دنبال این هدف است که معارضات و ادعاهای زبانی اهل کتاب که در تفاسیر و در برخی کتاب‌های تاریخ به آن‌ها اشاره شده، البته با تأکید بیش‌تر بر تفسیر المیزان، ریشه‌یابی کند و به بازبانی حوزه‌های مختلف آن پرداخته و میزان تأثیرگذاری آن‌ها را بررسی نماید و با تحلیل علمی و تبیین خاستگاه نزول آیات، تفسیری روشن از این آیات ارائه دهد؛ پیداست چنین رویکردی نیازمند مراجعه به کتاب‌های تاریخی و شناخت اهل کتاب در مکه و مدینه و دلایل کوچ اهل کتاب به جزیره‌العرب است.

۱-۱-۳- اهداف تحقیق

هدف کلی از این تحقیق بررسی و تبیین معارضات زبانی و شبهه‌های وارده توسط یهود و نصاری به پیامبر ﷺ و پاسخ‌های قرآن به آنهاست که شامل موارد ذیل است:

۱. بررسی اتهام‌ها و شبهه‌های وارده توسط اهل کتاب به پیامبر ﷺ و پاسخ قرآن به آنان.
۲. شناخت آیاتی که صراحتاً اشاره‌ای به عناد زبانی اهل کتاب نشده است اما تأمل در آن نشان می‌دهد که دشمنی زبانی اهل کتاب را ترسیم می‌نماید.

۱-۱-۴- سوالات تحقیق

۱. وجوه مشترک معارضات زبانی یهود و نصاری با پیامبر ﷺ چیست؟
۲. معارضات زبانی مختص هر یک از یهود و نصاری با پیامبر ﷺ چیست؟
۳. پاسخ قرآن و عکس‌العمل پیامبر ﷺ در برابر معارضات زبانی اهل کتاب در قرآن چگونه است؟

۱-۱-۵- فرضیه‌ها

۱. تفرقه میان پیامبران الهی، دعوی انحصار حقانیت در یهودیت و مسیحیت، نسبت دادن فرزند به خدا، دعوی جایگاه ویژه یهود و نصاری نزد خداوند از مشترکات معارضات زبانی اهل کتاب با پیامبر ﷺ است.
۲. کتمان حقایق درباره پیامبر ﷺ شبهه‌افکنی در احکامی مانند تغییر قبله، فتنه‌افکنی در جنگ‌ها، تحقیر و تمسخر، از مهم‌ترین معارضات زبانی یهودیان؛ غلو در دین و ادعای الوهیت برای حضرت عیسی علیه السلام از مهم‌ترین معارضات زبانی مسیحیان است.
۳. قرآن ضمن فرمان به جدال احسن، بر مواردی چون وحدت و پیوستگی دعوت پیامبران، آیین حضرت ابراهیم علیه السلام، اصالت دادن به عمل به تورات و انجیل و رد ادعاهای واهی، توحید و نفی فرزند از خدا، نهی از غلو در دین و افتراء بر خدا تأکید کرده است.

در پژوهش‌های قرآنی صورت گرفته اثری مستقل با رویکردی جامع نسبت به معارضات یافت نمی‌شود. اما می‌توان آثاری را یافت که به بخش‌های از موضوع اشاراتی داشته‌اند؛ آثار نام‌برده بیشتر در قالب مقاله می‌باشد.

مقاله‌ها:

۱. «روش‌شناسی برخورد پیامبر ﷺ با مشرکان و اهل کتاب»، عباسی مقدم مصطفی، فلسفه دین، تابستان
- مطالعه‌ی شیوه‌های رفتار و تعامل پیامبر اعظم ﷺ به عنوان برجسته‌ترین فرستاده الهی با گروه‌های مختلف مردم، موضوع بحث این مقاله است. در این مقاله مهم‌ترین روش‌های تبلیغی پیامبر ﷺ در مواجهه با مشرکان (از جمله نرم خوبی در برخورد و معاشرت، مقایسه بت‌ها با الله، ارسال نامه‌های دعوت به پادشاهان، حضور در میان قبایل و ...) و در مواجهه با اهل کتاب پاسخ به شبهه‌ها، تصدیق رسالت‌های پیشین، دعوت به مشترکات و صلح و همزیستی به اختصار بیان شده است. اما بسیاری از انگیزه‌های طرح شبهات از سوی اهل کتاب تبیین نشده است.
۲. «رفتار پیامبر ﷺ با اهل کتاب در نگاه قرآن کریم»، فرشچیان رضا، مصباح، شماره ۶۷.
- در این مقاله چگونگی رفتار پیامبر ﷺ با اهل کتاب بررسی شده است و اشاره به مجادله احسن، فراخوانی به مشترکات دینی، دعوت به عفو و گذشت، شکیبایی و ... شده است. اما این مقاله نیز کاستی‌های مقاله پیشین را دارد.
۳. «سیره سیاسی و مبارزاتی پیامبر اعظم ﷺ با اهل کتاب»، سعادت احمد، فلسفه، کلام «کوثر معارف» سال دوم.
- این پژوهش به معرفی روش و سیره سیاسی و مبارزاتی رسول خدا ﷺ با اهل کتاب پرداخته و نیز نحوه‌ی برخورد-های مسیحیان و یهودیان نسبت به پیامبر اعظم ﷺ را تبیین می‌نماید. در این مقاله به برخوردهای اهل کتاب که شامل برخورد روانی و جنگ‌های تبلیغاتی و برخوردهای فیزیکی و جنگ‌های نظامی می‌شود ارائه شده است. اما بسیاری از رویکردها گزینشی است و تتبع کافی در آیات صورت نگرفته است.
۴. «سیره پیامبر اعظم ﷺ در همزیستی با غیرمسلمانان (کفار و اهل کتاب)»، کریمی نیا مهدی، فقه و اصول، پاییز و

زمستان ۱۳۸۵، شماره ۱ و ۲

در این مقاله به سیره پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از نظر روابط ایشان با ملل غیرمسلمان اشاره شده است و این که پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بسیار آزادمشانه با غیرمسلمانها برخورد می کردند؛ از مصادیق بارز، به رسمیت شناختن مخالفان عقیدتی، پیمانهای همکاری و صلح آمیزی است که پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ با مشرکان، یهودیان و مسیحیان منعقد می ساخت که گاه امتیازهای زیادی به آنها واگذار می کرد.

۵. «اسلام و یهود یثرب، از تعامل در تعالیم تا تقابل در مواضع»، سپهری محمد، مسکویه، تابستان ۱۳۸۵. شماره ۵

این مقاله به بررسی اسلام و یهود، و مواضع سیاسی- نظامی آنان در قبال یکدیگر در روزگار رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرداخته است.

۶. «برخورد مسالمت آمیز پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ با یهود»، مصطفی صادقی، پژوهه، آذر - اسفند ۱۳۸۵، شماره ۲۱ و ۲۲.

این پژوهش پیمانهای پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را با مردمان مدینه بررسی کرده است و دارای دو بخش است: بخش اول پیمانهای عمومی است که این پیمان با مهاجران و انصار منعقد شده بود. بخش دوم پیمان با سه طایفه بنی نضیر و بنی قینقاع و بنی قریظه است، در این پژوهش مواد این دو قرارداد و طرفهای امضاءکننده بررسی شده است.

۷. «بررسی سیاست رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در قبال غیرمسلمانان»، مهدوی عباس آباد محمدرضا، آئینهوند صادق، تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، سال اول تابستان ۱۳۹۰، شماره ۳.

در این پژوهش نحوه مواجهه حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پس از تشکیل حکومت اسلامی در مدینه با افراد غیرمسلمان و اجتماعات غیر اسلامی، بررسی شده و هم چنین به شیوه پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در ارتباط با غیرمسلمانان که همواره بر مبنای تقدّم دعوت مسالمت آمیز بر جنگ و ستیز بوده، اشاره شده است و وجود پیمانهای آن حضرت با غیرمسلمانان (اهل کتاب و کفار) هم این دیدگاه را تأیید می کند.

۸. «قرآن و شبهات یهودیان»، پهلوان منصور، کلباسی اصفهانی فهیمه، مطالعات قرآن و حدیث، سال اول، شماره ۲، بهار و تابستان ۱۳۸۷.